

Universiteit
Leiden
The Netherlands

China en het avondland (deel 2)

Singor, H.W.

Citation

Singor, H. W. (1988). China en het avondland (deel 2). Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/11147>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/11147>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

D I

CHINA

EN HET AVONDLAND

(deel 2)

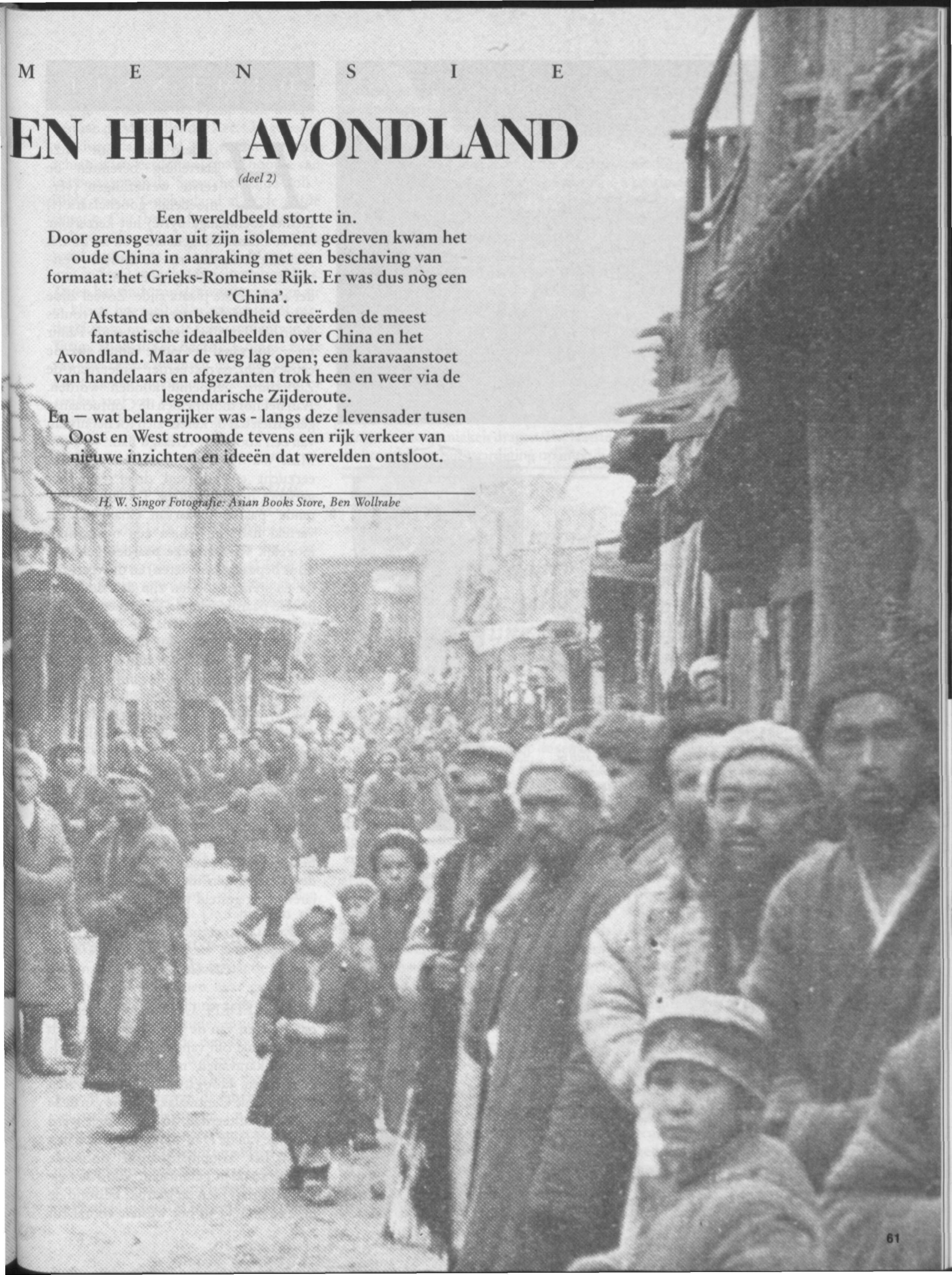
Een wereldbeeld stortte in.

Door grensgevaar uit zijn isolement gedreven kwam het oude China in aanraking met een beschaving van formaat: het Grieks-Romeinse Rijk. Er was dus nòg een 'China'.

Afstand en onbekendheid creëerden de meest fantastische ideaalbeelden over China en het Avondland. Maar de weg lag open; een karavaanstoet van handelaars en afgezanten trok heen en weer via de legendarische Zijderoute.

En – wat belangrijker was – langs deze levensader tusen Oost en West stroomde tevens een rijk verkeer van nieuwe inzichten en ideeën dat werelden ontsloot.

H. W. Singor Fotografie: Asian Books Store, Ben Wollrabe

Boven: Eén van de vele vruchtbare valleien ten westen van het Pamirgebergte, in Bactrië (het huidige Noord-Pakistan).

Rechts: Onder keizer Augustus verbreidde de zijde-mode zich in een stroomversnelling onder de Romeinse elite; fragment van een wandschildering met een modieuze Romeinse dame in zijden robe. Uiterst Rechts: een T-vormige zijden banier uit de tijd van keizer Wu-ti; ongetwijfeld werd ook dit soort zijdewerk verhandeld langs de vroegste route tussen China en het Avondland. Onder: Zwaarbepakte Bactrische kameel, zoals er langs de Zijderoute veel te zien waren.

Honderd jaar voor onze jaartelling bereikten de eerste westerlingen (vermoedelijk goochelaars (!) uit het toenmalige Syrië) het keizerlijke hof in China. Omgekeerd trok nu de ene Chinese karavaan na de andere westwaarts, beladen met geschenken, waaronder in de eerste plaats zijde. Zoveel zijde ging er naar deze streken, dat de routes door het Tarimbekken en over de Pamir nu — dus vanaf het einde van de tweede eeuw v. Chr. en niet eerder — met recht 'de Zijderoute' genoemd konden worden. Aan het hof mompelden de Confuciaanse geleerden dat de keizer zich tot het niveau van een koopman verlaagd had.

Maar Wu-ti was geen handelaar. Behalve eerzucht en ijdelheid dreef een zeer gericht hebzucht hem. De 'Bloedzwetende' paarden waarvan Chang-Ch'ien verteld had (misschien een misvatting; mogelijk werden deze paarden gekweld door bepaalde parasieten) en die veel groter en sterker zouden zijn dan de Mongoolse paardjes die de Chinezen tot dus ver kenden, hadden de keizerlijke begeerte opgewekt. Wu-ti aasde op een aantal exemplaren, maar hun bezitters in het verre Ferghana (op de rand van de Tarimvallei en Bactrië) weigerden hem die. Dit, en niet het belang van de zijdehandel, was voor de keizer de reden om militair in te grijpen. In twee expedities werd omstreeks 100 v. Chr. het hele gebied van de Tarim onderworpen en door Chinese garnizoenen bezet. De befaamde paarden kwamen nu inderdaad naar China, maar historisch gezien was het waarschijnlijk belangrijker dat daarmee de hele route van de 'Stenen Toren' tot Ch'ang-an voor vele jaren veilig gesteld was.

de grieks-romeinse wereld en de seres

KOOPLIEDEN UIT Sogdiana en de oase-steden van de Tarim vestigden zich nu in China om vandaaruit hun kameelen en ezelkaravanen naar het westen te bevrachten. Hoogstwaarschijnlijk waren het vooral de Centraalaziaten die van deze handel profiteerden. In China zelf werd ten tijde van de Han-dynastie (anders dan later) het koopmansbedrijf door de hogere standen geminacht. Voor de keizer, zo krijgt men de indruk, bestond de nieuwe wereld in het westen vooral tot

meerdere glorie van zijn eigen persoon. In de berichten van Chang-Ch'ien wordt nog niet duidelijk verwezen naar de landen aan de Middellandse Zee. Omgekeerd was men daar rond 100 v. Chr. en misschien al iets eerder wèl op de hoogte van het bestaan van de 'Seres', het 'zijde-volk'. Zijde was in Griekenland al in de vijfde eeuw v. Chr. bekend, maar dan als produkt van de wilde zijde-rups. Zulke zijde werd gesponnen in India, in Mesopotamië, in Syrië en op het Griekse eiland Kos. Tegen het einde van de tweede eeuw, maar in kleine hoeveelheden misschien al eerder, kwam nu, via de oase-steden van de Tarim, Sogdiana en Bactrië, Chinese zijde van veel betere kwaliteit naar het westen. De Grieken noemden deze *serikon* of *serika*: stof van de 'Seres', een naam die vrijwel zeker is afgeleid van het Chinese woord *Ssu* = zijde.

misverstanden ter zijde

AANVANKELIJK WERDEN onder 'Seres' misschien de bewoners van Centraal-Azië verstaan, maar al snel moet het duidelijk zijn geworden dat de eigenlijke 'Seres' veel verder oostwaarts woonden. Zoals later over het Romeinse Rijk in China, zo begonnen over de 'Seres' in de Grieks-Romeinse wereld verhalen de ronde te doen die dit volk in geïdealiseerde kleuren schilderden: deugdzaam en edel, rechtvaardig en vredelievend en vooral ook veel langer levend dan gewone stervelingen. Het was de afstand tussen beide werelden die zulke utopische voorstellingen in het leven riep.

Over de zijdehandel in de Oudheid bestaan enkele misverstanden. Zo meende men tot voor kort ten onrechte dat China in die periode angstvallig een monopolie bewaakte en het 'geheim' van de zijderups niet aan buitenlanders wilde onthullen. Dit is niet het geval. De Chinezen zelf hebben de zijderups uitgevoerd naar Centraal-Azië en eveneens naar Korea en Japan. Evenmin is het juist dat de zijde zo kostbaar was dat men haar gewicht in goud betaalde. In China zelf, evenals in Centraal-Azië, was zijde een gewoon artikel dat zelfs door de eenvoudige bevolking gebruikt werd. Wel stegen de prijzen van de Chinese zijde op haar weg naar het westen als gevolg van de lange reis en de vele tollens en belastingen.

In de eerste twee eeuwen van onze jaartelling was de zijde in het Romeinse Rijk wel duur, maar niet buitensporig kostbaar.

Een ander misverstand betreft de rol van de Parthen in Iran. Men heeft lang gedacht

dat zij alles in het werk stelden om een rechtstreeks contact tussen de Chinese producenten en de westerse consumenten te verhinderen teneinde hun winstgevende 'tussenhandel' te beschermen. Voor de vermeende tussenhandel in Parthië bestaan echter weinig historische aanwijzingen (wèl is bewezen dat deze plaats had in de steden van het Tarimbekken).

Van Cleopatra, de laatste koningin van Egypte, wordt verteld dat zij haar koninklijke gestalte hulde in ragfijne, halfdoorzichtige zijde. Nadat de landen rond de Middellandse Zee onder Augustus — die Cleopatra versloeg — in één keizerrijk waren verenigd (omstreeks het begin van onze jaartelling), verbreidde de zijdemode zich vanuit Syrië en Egypte in een stroomversnelling onder de Romeinse elite. Niet alleen vrouwen, ook mannen gingen zijden tunieken dragen. Dit laatste wekte weer verontwaardiging op in tradi-

"Van Cleopatra, wordt verteld dat zij haar koninklijke gestalte hulde in ragfijne, halfdoorzichtige zijde."

tionalistische kringen, waarop de senaat — onder Augustus' opvolger Tiberius — het dragen van zijde door mannen officieel verbood. Streng werd dit verbod niet nageleefd, al bleef op dit punt wel een zeker vooroordeel bestaan. Juist van die keizers die in de geschiedschrijving de reputatie van gedegenereerde tirannen hebben, zoals Caligula, wordt ons bericht dat zij zijden tunieken met lange mouwen droegen (hetgeen in dubbel opzicht als verwijfd werd beschouwd). In latere tijden was het echter gebruikelijk dat de keizer en zijn hofhouding in zijde gekleed gingen.

langs de zijderoute

DE CHINESE ZIJDE werd vanuit Sogdiana ten dele over land via Merv (in Afghanistan) en Ecbatana (Hamadan, in Iran) naar Syrië gebracht. Een ander deel werd door Bactrië en het huidige Pakistan naar de haven Barbarikon, vlakbij de Indusmonding vervoerd; daar haalden

Griekse kooplieden vanuit Egypte — die de zeeweg door de Rode Zee en langs de Arabische en Perzische kusten hadden gevolgd — de stoffen op.

Als ruilmiddelen brachten de kooplieden uit Egypte vermoedelijk bepaalde kostbaarheden — kunstvoorwerpen vooral — mee naar Barbarikon, zoals Grieks-Romeins aardewerk, bronzen voorwerpen (lampen, tafels, ketels etc.), beeldhouwwerk, glas en koraal uit de Rode Zee. Men moet namelijk bedenken dat het rijk van Alexander de Grote (336-323) en het Bactrische rijk (ruwweg van 250 tot 50 v. Chr.) cultureel zo'n nawerking hadden in het gebied van Afghanistan en Pakistan, dat daar nog lange tijd een grote waardering voor en zelfs behoefte aan Griekse kunstvoorwerpen bleef bestaan.

Vanuit Egypte ging de zijde voor verdere bewerking naar Tyrus, Sidon en Berytus (Beiroet) in Phoenicië en naar Antiochië in Syrië. Daar kwamen via de rijke en machtige stad Palmyra (halfautonoom, op de grens van het Romeinse Rijk in Oost-Syrië) ook de karavanen aan, die de landroute vanuit Merv in Afghanistan gevolgd waren. In de Syrisch-Phoenicische steden werd de zijde, die in ruwe balen of rollen ingevoerd was, ontrafeld en opnieuw gesponnen, waarna men de weefsels beschilderde. Vervolgens verspreidde men de stoffen over de andere steden van het rijk en voerde men ze ten dele, naar het schijnt, weer naar het oosten uit. Daar — in Centraal-Azië — kochten Chinezen hun eigen, herbewerkte zijde soms weer terug. De kooplieden die aan dit alles het meeste verdienden waren rijke ondernemers in Palmyra en Antiochië, in Alexandrië en in Petra (de rotsstad in Jordanië aan de weg van de Rode Zee naar Syrië), in Mesopotamië, in Sogdiana en in de oase-steden in het Tarim-bekken. Veelal waren deze lieden reeds rijk geworden door het lucratieve grootgrondbezit.

Een deel van de winsten daaruit investeerden zij in de exotische zijdehandel. Of er in die tijd ooit kooplieden zijn geweest die — vanuit bijvoorbeeld Antiochië — de hele route over land tot Ch'ang-an hebben afgelegd, weten wij niet. Wel hebben wij bericht van de reis die de agenten van een zekere Maës Titianus uit Syrië in de eerste eeuw van onze jaartelling ondernamen; zij kwamen tot de 'Stenen Toren' ten oosten van Sogdiana, waar zij inderdaad karavanen uit het land der Seres aantroffen. Anders lag het met de route die gedeeltelijk over zee ging. Vermoedelijk was deze in de eerste eeuwen van onze jaartelling belangrijker dan de landweg. Hier maakte de zijdehandel deel uit van de

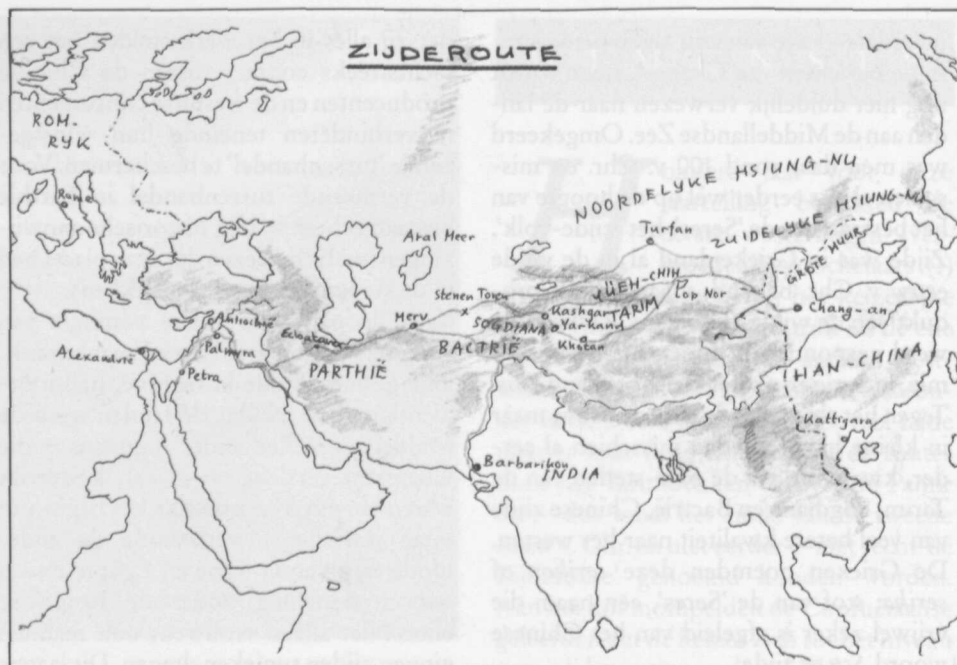
algehele handel op Zuid- en Zuidoost-Azië, een handel (vooral in specerijen) die op zichzelf van veel grotere betekenis was dan het zijdeverkeer.

Schepen uit het Romeinse Egypte drongen niet alleen door tot de westkust van India en tot Ceylon, maar een enkeling moet nog verder gekomen zijn. In de tijd dat vanuit China de jonken de Indonesische archipel bezochten, leerden zeelieden uit het westen het schiereiland Malakka kennen. Eén van hen, een zekere Alexander uit Egypte, kwam zelfs in de grote havenstad Katigara aan. Welke stad met die naam bedoeld werd is niet volstrekt duidelijk, maar zij moet in Vietnam of China gelegen hebben, en zeer waarschijnlijk ging het om Kanton. De reisberichten van Alexander (ook in de eerste eeuw van onze jaartelling) en van de agenten van Maës Titianus werden door de antieke geografen verwerkt, en de grote aardrijkskundige Ptolemaeus (tweede eeuw) meende vanwege deze berichten twee China's op zijn wereldkaart te moeten aangeven: het land der Seres in het noorden en dat der Sinae (van Ch'in?) in het zuiden van het huidige China. Van het bestaan van de keizerstad Ch'ang-an was hij ook op de hoogte; als 'hoofdstad van de Seres', Sera Metropolis, prijkt zij op zijn kaart.

generaal pan-chao en de missie van kan-ying

AAN CHINESE KANT nam tegen het einde van de eerste eeuw na Chr. de kennis van het westen aanmerkelijk toe. Dit was vooral te danken aan de energieke generaal Pan-chao.

Sinkiang was kort voor het begin van onze jaartelling door interne moeilijkheden in China zelf weer verloren gegaan. In het jaar 74 begon Pan-chao aan een systematische herovering. Men kan zijn optreden vergelijken met dat van Europese kolonizators in de 18e en 19e eeuw. In een combinatie van geweld, list en bluf, gebaseerd op een groot zelfvertrouwen, wist hij de ene oase na de andere in een vorm van verdeelen-heers-politiek te onderwerpen. Tot in Sogdiana drong hij door, misschien zelfs tot het Aral-meer. Vervolgens zond hij gezanten uit naar de wereld die nog verder westelijk lag. Eén van hen was Kan-ying. Hoever is hij gekomen? Ongetwijfeld bezocht hij An Hsi (het Parthische Rijk)

en stuitte hij op 'de westelijke zee', de golf van de Perzische Golf, bij de monding van Eufraat en Tigris.

Nog verder naar het westen, zo vernam hij, lag Ta Ch'in, ofwel het Romeinse Rijk. In de haven aan de Perzische Golf informeerde hij naar de route daarheen. Zeelieden vertelden hem echter: "De zee is groot en uitgestrekt; met gunstige wind is het mogelijk om de reis in drie maanden te maken, maar staat er weinig wind, dan duurt zij twee jaar. Daarom nemen reizigers gewoonlijk voor drie jaar provisie aan boord. Bovendien is er iets in de zee dat de mensen aan heimwee doet lijden en verscheidene reizigers zijn daar zelfs aan gestorven". Toen de Chinese officier dit vernam, meende hij aan zijn plicht te voldoen door deze informatie te noteren en niet verder op onderzoek uit te gaan. Men kan zich afvragen wat er gebeurd zou zijn als Kan-ying wél scheep gegaan zou zijn, of, wat gezien de afstand nog meer voor de hand lag, als hij met de karavanen uit deze streek over land naar Palmyra en Antiochië was gegaan. Maar hij keerde terug... De berichten die hij intussen over Ta Ch'in had verzameld vormen de basis van alle latere verhalen over dit land die wij in Chinese bronnen aantreffen.

idealiserings van het tweede china

BIJ DE INTERPRETATIE van deze berichten stuit men op een aantal problemen. Afgezien van de vaagheid van vele mededelingen, hebben wij te doen met een bepaalde 'idealiserings' vanuit Chinese, en misschien in het bijzonder vanuit

Taoïstische opvattingen omtrent een gelukkige maatschappij. Bovendien is het bericht over Ta Ch'in meermalen herschreven en opgenomen in latere kronieken die er hun eigen, vaak anachronistische elementen aan toevoegden.

Men heeft ook wel gemeend dat het bericht van Kan-ying voor een deel door Pan-chao zelf bij zijn terugkeer geschreven is en daarbij naar bepaalde stereotypen en idealen is vervormd.

Hoe dit ook zij, Ta Ch'in, dit is het 'Grote China', verschijnt hier als een mengsel van realiteit en sprookje.

Om enkele motieven uit de beschrijving van Ta Ch'in te noemen: het rijk telt meer dan 400 steden en tientallen vazalstaten. De steden hebben stenen muren; de wegen kennen poststations en mijlstenen. In het land groeien vele pijnbomen en cypressen; landbouw wordt intensief beoefend en men is vertrouwd met de teelt van de zijderups. De inwoners dragen kort haar en veelkleurige gewaden; zij rijden in rijtuigen met witte baldakijnen en reizen onder tromgeroffel en met vlaggen en banieren. De koning in de hoofdstad Antu heeft vijf paleizen; elke dag wisselt hij van paleis. Op straat loopt altijd een dienaar met een zak achter hem aan, waarin de mensen petitie's aan de koning kunnen werpen; elke avond leest de koning persoonlijk deze verzoekschriften.

De koningen worden aangesteld op grond van hun deugd; vindt er een catastrofe plaats, dan moet de koning het veld ruimen voor een ander, hetgeen hij zonder morren doet. Het land is rijk aan goud, zilver en edelstenen (zoals de 'edelsteen die 's nachts licht geeft': de maanparel) en biedt een schat aan koraal, glas en jade.

Men produceert er zijden kleden in allerlei kleuren, onbrandbare kleding (asbest) en een fijne textiel, vervaardigd uit het 'dons van waterschappen'. Parfums en geurige zalven worden er in overvloed gemaakt. Men gebruikt zilveren en gouden munten; de handelaren zijn eerlijk en bedriegen nooit. Gezanten die tot de koning toegelaten worden, ontvangen altijd goudstukken. Het land is zeer dicht bevolkt, maar rovers hoeft men niet te vrezen, wel tijgers en leeuwen die reizigers aanvallen, reden waarom men altijd in karavanen onder militaire bescherming moet reizen.

realiteit en verzinsel

HET IS NIET moeilijk hierin het fantastische en geïdealiseerde te onderscheiden, speciaal waar het de koning betreft, die als een toonbeeld van deugd en rechtvaardigheid verschijnt. De boodschap lijkt te zijn: waar de vorst goed is leeft het volk in welstand. Het sprookjeselement ontbreekt ook niet; men heeft zich het hoofd gebroken over de betekenis van 'dons van waterschappen', maar vermoedelijk is dit, zoals ook andere zaken, pure fantasie. Toch zijn er onmiskenbaar reële elementen, maar wel vaag: ommuurde steden en wegen met mijlpalen en posthuizen bestonden niet alleen in het Romeinse Rijk, al was daar het systeem van heirwegen en de rijkspost tot een zekere perfectie ontwikkeld. Men heeft lang aangenomen dat An-tu de Chinese weergave was van Antiochië, de grootste stad in het Romeinse Voor-Azië en één van de eindpunten van de 'Zijderoute'. Maar het is intussen duidelijk geworden dat ook deze naam in zekere zin een utopie is, want hij betekent slechts 'Stad van de Vrede'. Met dit alles is Ta Ch'in zowel realiteit als verzinsel: de weerslag van berichten over het historische Romeinse Rijk, gecombineerd met idealen omtrent een 'beter' China aan de west-rand van de aarde — niet zoveel anders was de idealisering van het volk van de 'Seres' bij schrijvers in de Grieks-Romeinse wereld.

De acties van Pan-chao hadden het Tarimbekken voor enige tijd weer vast in Chinese handen gebracht en de tweede eeuw van onze jaartelling zag misschien wel het hoogtepunt in de relaties tussen China en het westen in de Romeinse tijd. Omstreeks het jaar 120 bereikten opnieuw, net als twee eeuwen eerder, goochelaars en muzikanten uit Li-kan (Syrië?) het Chinese hof. Rond 150 werden bovendien gezantschappen uit India ontvangen

die de overlandweg via Birma hadden gevolgd.

In het jaar 166, zo berichten de latere annalen, verschenen er voor de keizer lieden die beweerden gezanten te zijn van de koning van Ta Ch'in, genaamd An-tun. Het is echter wel zeker dat zij geen officiële gezanten namens de Romeinse keizer waren, maar kooplieden uit het oosten van het Romeinse Rijk, die zich voor gezanten uitgaven om hun status te verhogen. Zij boden ivoor, schildpadschaal en rhinoceroshoorn aan (de laatste was waarschijnlijk ook toen al, net als nu nog in China, voor een zogenaamd potentieverhogend drankje bestemd).

Het is overigens opvallend dat als geschenken die de westerlingen meenamen bijna uitsluitend zulke dierlijke curiosa genoemd worden. Behalve de hier vermelde horen wij ook dikwijls van struisvogeleieren. De naam An-tun heeft historici ertoe verleid in de koning van Ta

"Bovendien is er iets in de zee dat de mensen aan heimwee doet lijden en verscheidene reizigers zijn daar zelfs aan gestorven."

Ch'in de Romeinse keizer Marcus Aurelius Antonius te zien, die regeerde van 161 tot 180. Maar dit is zeer dubieus. Want in het jaar 166 regeerden er in het Romeinse Rijk twee keizers, en de keizer van het oostelijk deel, Lucius Verus, was de directe soeverein van deze kooplieden. Hem hadden zij dus moeten noemen — of beide keizers. De naam die de Chinese bron vermeldt lijkt echter zeer op An-tu, de utopische hoofdstad van Ta Ch'in, en is daarom vermoedelijk even fictief.

Ook in de derde eeuw vermelden Chinese bronnen nog de komst van een man uit Ta Ch'in, in 226 (met twintig dwergen keerde hij naar huis terug, verder is er niets van hem bekend). In 284 arriveerde weer een gezantschap namens de koning (opnieuw kooplieden die zich als zodanig voordeden). Hoe deze lieden China bereikten, weten wij niet: hetzij over de zijderoute door Sinkiang, hetzij vanuit India over Birma, hetzij, zoals ooit de zee-man Alexander, per schip.

Vanaf de derde eeuw horen wij lange tijd

niets over een direct oost-west contact, hetgeen niet zeggen wil dat de verbinding verbroken was. Vanaf de derde en vierde eeuw moet het verkeer in Centraal-Azië zelfs zijn toegenomen, maar daarbij ging het voor een deel om andere reizigers dan kooplieden. Het fanatiek religieuze en nationalistische Sassanidenrijk in Iran vervolgde zijn godsdienstige minderheden, en zo kon men de vertegenwoordigers van diverse religies zich in de late Oudheid en Vroege Middeleeuwen zien verbreiden langs de oude Zijderoute: Joden, allerlei gnostische sekten, Manichaeërs die zowel in het Romeinse als in het Perzische Rijk vervolgd werden en vanaf de vijfde eeuw ook Nestoriaanse Christenen. In het oosten kwamen daar nog boeddhistische monniken bij, pelgrimerend van China naar India en terug. Zonder de oude Zijderoute zou deze verbreiding van mensen en ideeën niet mogelijk zijn geweest, en op hun beurt stimuleerden zij weer de handel langs deze traditionele weg. De bloeitijd van de Zijderoute valt dan ook in de vroege Middeleeuwen en in de 13e en 14e eeuw, ver buiten ons bestek.

In de oudheid is de weg gebaad, en degene wie daarvoor de meeste eer toekomt is keizer Wu-ti, of liever: zijn dappere en vasthoudende gezant Chang-ch'ien. Voor de verbinding over zee kan men zo'n naam niet noemen. Het is ook volstrekt onbekend of anderen buiten die ene Alexander China op die wijze hebben bereikt (vanaf de derde eeuw hoeven wij aan zo'n zeereis zeker niet meer te denken). Men kan zich verbazen over het feit dat directe contacten tussen oost en west uiteindelijk zo spaarzaam zijn gebleven en dat de beeldvorming aan beide kanten zo weinig realistisch bleek. Maar het is misschien beter zich te verbazen over het feit dat met alle gebrekkige middelen en beperkte geografische kennis die contacten over reusachtige afstanden toch af en toe tot stand kwamen. En, wat de beeldvorming betreft: die was in China zo goed als in het westen het werk van intellectuelen. Intellectuelen in de oude wereld (en niet alleen toen) lasen en schreven er boeken over, maar luisterden slechts met een half oor naar de belevenissen van de gewone man in het alledaagse leven. Zo bleven vooroordelen en steriotiepen hardnekkig voortbestaan. Wat de kameeldrijvers van Maës Titianus of een zeeman als Alexander werkelijk hadden gezien en wat zij te vertellen hadden is voor ons helaas niet meer te achterhalen. Maar misschien werden zij, zoals Marco Polo vele eeuwen later, toch niet geloofd. ■